Originalni naučni rad
UDK: 343.6:613.73
DOI:10.7251/ZND2601113T

KORELACIJSKI UTICAJ FONOLOŠKIH SPOSOBNOSTI I BRZOG IMENOVANJA NA RAZVOJ ČITANJA

Emina Turnadžić, Logopedski kabinet Logo-petica, Živinice, Bosna i Hercegovina[16]

Dr.sc. Silva Banović, doc., Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Tuzla, Bosna i Hercegovina

Ajla Alić- Okanović, Centar za ranu intervenciju Mali svijet, Bistarac, Bosna i Hercegovina

Sažetak: *Cilj istraživanja bio je ispitati korelacijski utjecaj fonoloških sposobnosti i brzog imenovanja na razvoj čitanja kod djece od drugog do petog razreda osnovne škole. Uzorak je obuhvatio 60 učenika, a korišteni su zadaci fonemske svjesnosti (fonemska segmentacija i izbacivanje fonema), testovi brzog imenovanja (slike, boje, brojevi, slova) te jednominutno čitanje. Rezultati pokazuju značajnu povezanost između brzog imenovanja, fonemske svjesnosti i sposobnosti čitanja. Starija djeca postižu bolje rezultate na svim zadacima, što ukazuje na razvoj i konsolidaciju fonoloških vještina s godinama. Analiza varijanse potvrđuje statistički značajne razlike među razredima. Studija naglašava da predčitalačke vještine, uključujući fonološku svjesnost i brzinu imenovanja, predstavljaju ključni temelj za razvoj čitalačkih sposobnosti. Djeca koja nisu razvila ove vještine trebala bi biti uključena u logopedski tretman kako bi se spriječile moguće kasnije teškoće u čitanju, uključujući disleksiju. Rezultati podržavaju prethodna istraživanja koja ističu važnost fonemske svjesnosti i brzog imenovanja kao prediktora uspješnog čitanja.*

Ključne riječi: *fonemska svjesnost, brzo imenovanje, čitanje, predčitalačke vještine, rana intervencija*

UVOD

Predčitalačke vještine se razvijaju od djetetove rane dobi. One podrazumijevaju svjesnost djeteta o pisanom jeziku, i to o njegova tri aspekta: o funkciji pisanog jezika, o tehničkim karakteristikama pisma, te o procesima i tehnici čitanja. Funkcija pisanog jezika odnosi se na svijest da netko upravo čita ili piše te kako

[16] eminaturnadzic99@gmail.com

čitanje ima svrhu primanja poruke, a počinje se javljati između dvije i tri godine starosti. Oko četvrte i pete godine starosti dijete počinje uviđati razliku među slovima, razvija svijest o smjeru pisanja (lijevo – desno, gore – dolje), tj. osvješćuju se tehničke karakteristike pisma. Nakon toga dolazi faza kada kroz igru dijete počinje rastavljati riječi, uočavati i koristiti rimu. Starije dijete sposobno je i svrstavati riječi prema prvom i zadnjem glasu, te simbole za iste prepoznati u pismu (Obradović, 2008).

Čitanje je izvođenje značenja, odnosno proces koji se sastoji u shvatanju smisla napisanih riječi (Kobola, 1977). Učinkovito čitanje ne proizilazi iz precizne percepcije i identifikacije svih elemenata, već iz vještine selekcioniranja nekoliko najproduktivnijih pravila neophodnih za stvaranje pretpostavki o značenju koje su ispravne (Goodman, 1976). Čitanje je složena funkcija koja uključuje prenošenje jednog koda na drugi kod, vizuelni kod na govorni (pri glasnom čitanju) ili sa vizuelnog na subvokalni, što pretpostavlja postojanje svih fonetskih i lingvističkih struktura (Vladisavljević, 1991). Novija gledišta polaze od stajališta da je čitanje primarno jezička vještina, odnosno da je bitno uvjetovano općom jezičkom sposobnošću (Heilman, 1986).

Ovladavanje vještinom čitanja zahtjeva poznavanje fonologije, lekseme, morfologije i sintakse (Crowe, 2002). Fonemska svjesnost proizilazi iz alfabetskog načina pisanja, odnosno povezanosti napisanog simbola sa fonemom i podrazumjeva svjesnost o tome da se riječi sastoje od fonema. Poznavanje imena slova pridonosi učenju čitanja jer se tako stiče svjest o tome da su slova povezana s govorom. Fonemska svjesnost se ne razvija spontano, nego bar djelimično ovisi o opismenjavanju. Fonemska svjesnost je nužna za savladavanje vještine čitanja. Čak i manje teškoće u razlikovanju glasova mogu usporiti čitanje i otežati razumijevanje pročitanog. One osobe koje sporije prepoznaju riječi neće biti u mogućnosti uspješno pratiti razgovore (Duranović, Dizdarević i Bijedić, 2013).

Da bi dijete ovladalo čitanjem i pisanjem, mora imati usvojene određene predvještine koje će mu olakšati taj zadatak. Čitanje najčešće doživljavamo kao vještinu koja nam je potrebna za učenje jer čitanjem dolazimo do velikog broja informacija. Naravno, čitanje može biti i razonoda. U toj aktivnosti uživa velik broj ljudi, ali da bismo čitanje počeli doživljavati kao ugodnu aktivnost, trebamo razmišljati o čitanju kao o nečemu što želimo, a ne o nečemu što moramo (Lenček, 2012). Čitanje se sastoji od dva međusobno povezana procesa. To su dekodiranje i razumijevanje. Dekodiranje podrazumijeva da možemo tečno, odnosno tačno i brzo nešto pročitati, a razumijevanje podrazumijeva da razumijemo sadržaj koji smo pročitali. Ako je osoba neuspješna u dekodiranju teksta, tada će razumijevanje pročitanog biti narušeno. Kako bi neko mogao čitati tečno i s razumijevanjem, treba imati uredne jezičke vještine i vizualno-prostornu orijentaciju. Jezičke vještine

podrazumijevaju vladanje semantikom (rječničkim znanjima), sintaksom (pravilnim slaganjem riječi u rečenice), morfologijom (gramatičkim svojstvima jezika), pragmatikom (upotrebom jezika – primjerice, razumijevanje prenesenih značenja) i fonologijom (primjerice, razlikovanjem glasova nekog jezika). Vizualno-prostorna orijentacija podrazumijeva snalaženje u prostoru, na papiru i na tijelu. Na papiru se ona odnosi na to da čitamo slijeva nadesno, odozgo prema dolje, da uočavamo sličnosti i razlike između slova, da uočavamo gdje je početak, a gdje kraj rečenice (Lenček, 2012). Za djecu je važno da nauče učinkovito koristiti sve oblike jezika – govor, slušanje, čitanje i pisanje. Čitanje predstavlja samo jedan od oblika jezika (Kačić, 2022). Važno je osigurati okolinu koja će biti poticajna za razvoj pismenosti, stoga djeci trebaju biti dostupne dječje knjige, slikovnice, papiri, bojice i flomasteri. Djeca trebaju biti uključena u proces čitanja (Lenček, 2012). Kod neke djece javljaju se poteškoće u razvijanju predvještina na koje vas mogu uputiti pokazatelji poput kašnjenja u govorno-jezičkom razvoju i dugotrajan artikulacijski poremećaj, siromašan rječnik, šture rečenice, teškoće prepričavanja događaja ili priče, odbijanje slušanja i pričanja priče te nedostatak interesa za slikovnice (Ščapec, 2013).

METODE RADA

Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 60 ispitanika, što predstavlja reprezentativni uzorak za svrhe ovog istraživanja. Ukupni uzorak podijeljen je u četiri skupine, po 15 ispitanika u svakoj: prva skupina obuhvatila je učenike drugog razreda, druga skupina učenike trećeg razreda, treća skupina učenike četvrtog razreda, a četvrta skupina učenike petog razreda osnovne škole. Istraživanje je realizirano u Drugoj osnovnoj školi u Srebreniku.

Prema spolu, u drugom razredu ispitanike su činili šest dječaka i devet djevojčica; u trećem razredu sedam dječaka i osam djevojčica; u četvrtom razredu osam dječaka i sedam djevojčica; dok je u petom razredu bilo sedam dječaka i osam djevojčica. Najmlađi učenik imao je 86 mjeseci (7 godina i 1 mjesec), dok je najstariji učenik imao 138 mjeseci (11 godina i 5 mjeseci).

Mjerni instrument i način provođenja istraživanja

Za istraživanje je korišten Test "Procjena disleksije" (Duranović i Mrkonjić, 2013). Iz pomenutog Testa korišteno je: lista riječi za procjenu vještine čitanja (broj tačno pročitanih riječi u trajanju od jedne minute), Test brzog imenovanja - slika, boja, slova i brojeva te dva zadatka fonemske svjesnoti: fonemska segmentacija i izbacivanje fonema iz riječi.

Lista riječi za procjenu vještine čitanja (broj tačno pročitanih riječi u trajanju od jedne minute) se sastoji od 120 riječi, riječi se čitaju odozgo prema dole. Riječi

polaze od lakših i idu ka težim riječima. Djetetu se mjeri vrijeme na jednu minutu, prilikom procjene bilježe se tačni odgovori odnosno pogrešno pročitane riječi.

Kod zadataka fonološke svjesnoti- korištena su dva zadatka: *Fonemska segmentacija*- dijete treba rastaviti riječ na glasove, svaku riječ potrebno je reći glas po glas. Sastoji se od 12 riječi koje se kreću od lakših ka težim. Svaki tačan odgovor iznosi 1 bod. Riječi su od dva do pet slova. *Izbacivanje fonema*- dijete treba izbaciti određeni glas iz riječi, odnosno da kaže šta će ostati ako iz jedne riječi izbacimo određeni glas. Zadatak se sastoji od šest riječi koje se kreću od lakših ka težim. Riječi su od četiri i pet slova.

Test brzog imenova se sastoji od 4 zadatka: *Test brzog imenovanja slike*- dijete treba da imenuje slike odozgo prema dole. Djetetu se mjeri vrijeme. Test se sastoji od 50 slika. *Test brzog imenovanja boja*- dijete treba da imenuje boje odozgo prema dole. Djetetu se mjeri vrijeme.Test se sastoji od 35 boja. *Test brzog imenovanja slova*- dijete treba da imenuje slova odozgo prema dole. Djetetu se mjeri vrijeme. Test se sastoji od 50 slova. *Test brzog imenovanja brojeva*- dijete treba da imenuje brojeve odozgo prema dole. Djetetu se mjeri vrijeme. Test se sastoji od 50 brojeva. Na svakom zadataku se bilježi broj grešaka odnosno utrošeno vrijeme se produži za dvije sekunde.

Metode obrade podataka

Statistička obrada podataka odrađena je u programu IBM SPSS Statistics 21. Korištena je deskriptivna statistika, računana aritmetička sredina, standardna devijacija, te minimalni i maksimalni rezultat. Također je upotrebljen test nezavisnih uzoraka (T-test) s ciljem utvrđivanja razlika između dvije posmatrane grupe te je korištena ANOVA za upoređivanje srednjih vrijednosti između tri ili više grupa.

REZULTATI

Rezultati pokazuju (Tabela 1) da je artimetička sredina za broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti 22,33 ± 5,94 dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 7,00 do 32,00 riječi u jednoj minuti. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora- fonemske segmentacije iznose 9,33±2,22, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 6,00 do 12,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora izbacivanje fonema iznosi 2,66±1,39, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 0,00 do 5,00 tačnih odgovora.Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slika iznosi 86,00±21,52, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 57,00 do 135,00 sekundi.

Rezultat artimetičke sredine za brzo imenovanje brojeva iznosi 40,60±7,36, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 29,00 do 55,00 sekundi. Rezultat artimetičke sredine za brzo imenovanje slova iznosi 42,66±10,50, dok minimalni i maksimalni rezultati se kreću od 28,00- 70,00 sekundi. Kod brzog imenovanja boja artimetička sredina iznosi 60,33±14,49, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 43,00 do 92,00 sekundi.

Tabela 1. Rezultati ispitanika za grupu učenika drugog razreda

	N	Minimalni rezultat	Maksimalni rezultat	Artimetička sredina	Standardna devijacija
Broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti	15	7,00	32,00	22,33	5,94
Broj tačnih odgovora- fonemska segmentacija	15	6,00	12,00	9,33	2,22
Broj tačnih odgovora- iznacivanje fonema	15	,00	5,00	2,66	1,39
Brzo imenovanje- slike	15	57,00	135,00	86,00	21,52
Brzo imenovanje- brojevi	15	29,00	55,00	40,60	7,36
Brzo imenovanje- slova	15	28,00	70,00	42,66	10,50
Brzo imenovanje- boje	15	43,00	92,00	60,33	14,49

U Tabeli 2 možemo vidjeti da je artimetička sredina za broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti 46,93 ± 8,75 dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 32,00 do 65,00 riječi u jednoj minuti. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora- fonemske segmentacije iznose 10,80±1,01, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 9,00 do 12,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora izbacivanje fonema iznosi 4,86±0,99, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 3,00 do 6,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slika iznosi 64,86 ±11,95, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 42,00 do 85,00 sekundi. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- brojeva iznosi 33,26±5,11, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 23,00 do 43,00 sekundi. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slova iznosi 32,80±3,85, dok minimalni i maksimalni rezultati se kreću od 27,00- 41,00 sekundi. Kod brzog imenovanja- boja artimetička sredina iznosi 48,00±6,87, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 40,00 do 64,00 sekundi.

Tabela 2. Rezultati ispitanika za grupu učenika trećeg razreda

	N	Minimalni rezultat	Maksimalni rezultat	Artimetiča Sredina	Standardna devijacija
Broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti	15	32,00	65,00	46,93	8,75
Broj tačnih odgovora- fonemska segmentacija	15	9,00	12,00	10,80	1,01
Broj tačnih odgovora- iznacivanje fonema	15	3,00	6,00	4,86	,99
Brzo imenovanje- slike	15	42,00	85,00	64,86	11,95
Brzo imenovanje- brojevi	15	23,00	43,00	33,26	5,11
Brzo imenovanje- slova	15	27,00	41,00	32,80	3,85
Brzo imenovanje- boje	15	40,00	64,00	48,00	6,87

Rezultati deskriptivne statistike za grupu učenika četvrtog razreda (Tabela 3) pokazuju nam da je artimetička sredina za broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti 51,20±12,32 dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 29,00 do 66,00 riječi u jednoj minuti. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora- fonemske segmentacije iznose 11,73±0,45, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 11,00 do 12,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora izbacivanje fonema iznosi 5,40±0,73, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 4,00 do 6,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slika iznosi 76,40±25,06 dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 51,00 do 147,00 sekundi. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- brojeva iznosi 30,73±4,63, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 24,00 do 40,00 sekundi. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slova iznosi 31,20±5,11, dok minimalni i maksimalni rezultati se kreću od 21,00 do 42,00 sekundi. Kod brzog imenovanja- boja artimetička sredina iznosi 43,00±6,67, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 36,00 do 62,00 sekundi.

Tabela 3. Rezultati ispitanika za grupu učenika četvrtog razreda

	N	Minimalni rezultat	Maksimalni rezultat	Artimetička sredina	Standardna devijacija
Broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti	15	29,00	66,00	51,20	12,32
Broj tačnih odgovora- fonemska segmentacija	15	11,00	12,00	11,73	,45
Broj tačnih odgovora- iznacivanje fonema	15	4,00	6,00	5,40	,73
Brzo imenovanje- slike	15	51,00	147,00	76,40	25,06
Brzo imenovanje- brojevi	15	24,00	40,00	30,73	4,63
Brzo imenovanje- slova	15	21,00	42,00	31,20	5,11
Brzo imenovanje- boje	15	36,00	62,00	43,86	6,67

Rezultati deskriptivne statistike za grupu učenika petog razreda (Tabela 4) pokazuju da je artimetička sredina za broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti 81,53±4,48 dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 75,00 do 89,00 riječi u jednoj minuti. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora-fonemske segmentacije iznose 12,00±0,00, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 12,00 do 12,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za broj tačnih odgovora izbacivanje fonema iznosi 5,93±0,25, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 5,00 do 6,00 tačnih odgovora. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slika iznosi 59,06±8,30, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 48,00 do 75,00 sekundi. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- brojeva iznosi 21,33±2,58, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 18,00 do 26,00 sekundi. Rezultati artimetičke sredine za brzo imenovanje- slova iznosi 21,86±2,58, dok minimalni i maksimalni rezultati se kreću od 18,00 do 26,00 sekundi. Kod brzog imenovanja-boja artimetička sredina iznosi 39,93±8,46, dok se minimalni i maksimalni rezultati kreću od 27,00 do 60,00 sekundi.

Tabela 4. Rezultati ispitanika za grupu učenika petog razreda

	N	Minimalni rezultat	Maksimalni rezultat	Artimetička sredina	Standardna devijacija
Broj tačno pročitanih riječi u jednoj minuti	15	75,00	89,00	81,53	4,48
Broj tačnih odgovora - fonemska segmentacija	15	12,00	12,00	12,00	,00
Broj tačnih odgovora - iznacivanje fonema	15	5,00	6,00	5,93	,25
Brzo imenovanje- slike	15	48,00	75,00	59,06	8,30
Brzo imenovanje- brojevi	15	18,00	26,00	21,33	2,58
Brzo imenovanje- slova	15	18,00	26,00	21,86	2,58
Brzo imenovanje- boje	15	27,00	60,00	39,93	8,46

Rezultati univarijantne analize varijanse za utvrđivanje razlike na svim zadacima između učenika od drugog do petog razreda pokazuju statistički značajnu razliku između posmatranih grupa ispitanika, na nivou statističke značajnosti od 0,05, između posmatranih grupa na svim zadacima.

Rezultati jednominutnog čitanja iznose F=124.54 p=0,00. Na zadatku fonemske segmentacije rezultati su F=14,05 p=0,00. Na zadatku izbacivanje fonema rezultati iznose F=34,84 p=0,00. Na zadatku brzog imenovanja slika rezultat iznosi F=6,64 p=0,01. Na zadacima brzog imenovanja brojeva rezultati su F=34,95 p=0,00. Na zadatku brzog imenovanja slova rezultati iznose F=27,53 p=0,00. Također, na zadnjem zadatku brzog imenovanja boja rezultati iznose F=12,54 p=0,00. Na osnovu dobijenih rezultata Univarijatne analize varijanse može se zaključiti da na nivou statističke značajnosti od 0,05 postoji razlika

između posmatranih grupa ispitanika. U Tabeli 5 je moguće vidjeti ukupan zbir najvećih kvadrata odstupanja između grupa na zadatku jednominutnog čitanja (26544,60) dok je najmanji zbir kvadrata odstupanja između grupa na zadataku fonemske segmentacije (65,26). Najveći zbir kvadrata odstupanja unutar jedne grupe na zadatku brzog imenovanja slika (18244,26), a najmanji zbir kvadrata odstupanja unutar grupa izbacivanje fonema (49,60).

Tabela 5. Rezultati ANOVA- Univarijante analize varijanse za utvrđivanje razlika na svim zadacima između učenika od drugog do petog razreda

		Suma kvadrata	Df	Prosječna suma kvadrata	F	p
Broj tačno pročitanih rijeci u jednoj minuti	Između grupa	26544,60	3	8848,20	124,54	,00
	Unutar grupa	3978,40	56	71,04		
Broj tačnih odgovora-fonemska segmentacija	Između grupa	65,26	3	21,75	14,05	,00
	Unutar grupa	86,66	56	1,54		
Broj tačnih odgovora-iznacivanje fonema	Između grupa	92,58	3	30,86	34,84	,00
	Unutar grupa	49,60	56	,88		
Brzo imenovanje-slike	Između grupa	6492,31	3	2164,10	6,64	,00
	Unutar grupa	18244,26	56	325,79		
Brzo imenovanje-brojevi	Između grupa	2848,18	3	949,39	34,95	,00
	Unutar grupa	1520,80	56	27,15		
Brzo imenovanje-slova	Između grupa	3265,06	3	1088,35	27,53	,00
	Unutar grupa	2213,86	56	39,53		
Brzo imenovanje-boje	Između grupa	3513,93	3	1171,31	12,54	,00
	Unutar grupa	5230,00	56	93,39		

DISKUSIJA

Brojna istraživanja u svijetu ukazuju na povezanost čitanja s brzinom imenovanja i fonološkom svjesnošću, iako stručnjaci i dalje nastoje preciznije odrediti njihov međusobni doprinos razvoju čitanja. Rezultati istraživanja Crewther, Bavin i Elhassan (2006), u kojem je je ispitivan doprinos fonološke svjesnosti čitanju, te je obuhvaćeno 124 učenika od četvrtog do šestog razreda (uzrasta 9–12 godina), podijeljenih u tri grupe, pri čemu su analizirani doprinos fonološkog dekodiranja, vizualnog prepoznavanja riječi, brzine čitanja i razumijevanja pročitanog teksta, pokazuju da, iako fonološka svjesnost utječe na razvoj čitanja, sama po sebi nije dovoljna za postizanje tečnog čitanja. Shodno tome, rezultati našeg istraživanja ukazuju da djeca nižih razreda, kod kojih su fonološke sposobnosti slabije razvijene, čitaju sporije i obrađuju manji broj riječi u minuti, što potvrđuje važnost fonološke osnove u ranoj fazi razvoja čitanja.

Istraživanje Georgea i Brage (2010) provedeno na uzorku od 112 učenika od drugog do osmog razreda, koji su imali poteškoće u čitanju i koji su uključeni u tretman je pokazalo da su učenici postigli značajan napredak u zadacima jednominutnog čitanja, brzini imenovanja i razumijevanju teksta, nakon tromjesečnog tretmana.

U skladu s prethodnim nalazima, u našoj studiji je nekoliko učenika drugog i trećeg razreda ostvarilo niske rezultate u brzini čitanja, brzini imenovanja i zadacima fonološke svjesnosti, te su činili pogreške u gramatičkim kategorijama poput jednine i množine. Na temelju preporuka Georgea i Brage (2010), učenici s niskim postignućima trebali bi biti uključeni u ciljani tretman radi poboljšanja čitalačkih sposobnosti. Blažić (2011) je istraživao povezanost fonoloških varijabli i vještine čitanja na uzorku od 36 učenika drugog razreda redovne osnovne škole. Fonološke varijable uključivale su zadatke artikulacije glasova, ponavljanja riječi i logatoma, brisanja suglasnika te glasovnu raščlambu i glasovno spajanje. Vještina čitanja procijenjena je standardiziranim tekstom za drugi razred. Rezultati su pokazali da vještina čitanja nije statistički značajno povezana s artikulacijom glasova i glasovnom raščlambom, ali postoji statistički značajna povezanost s ponavljanjem riječi i logatoma, brisanjem fonema te glasovnim spajanjem. Ovi rezultati podupiru zaključak da fonološke vještine specifičnog tipa značajno doprinose razvoju čitanja.

Longitudinalna istraživanja Norton, Beach i Gabrieli (2015) uspoređivala su brzo imenovanje i čitanje. Meta-analiza obuhvatila je 3,746 učenika procijenjenih oko 5. godine života na brzom imenovanju, a zatim na razumijevanju čitanja oko 8. godine. Utvrđena je korelacija r = 0.34, dok je kod prepoznavanja riječi (n = 3,285) korelacija iznosila r = 0.37. Ukupna korelacija između brzog imenovanja i čitanja na engleskom jeziku iznosila je r = 0.38, čime se potvrđuje da brzo imenovanje nije samo korelat, već i snažan prediktor sposobnosti čitanja.

Rezultati ovog istraživanja također govore u prilogu tome da djeca postižu bolje rezultate u brzini imenovanja nego u jednominutnom čitanju, što dodatno ističe značaj brzine imenovanja u procesu razvoja čitanja.

U cjelini, ova studija potvrđuje nalaze prethodnih istraživanja: fonološke sposobnosti i brzina imenovanja imaju ključnu ulogu u razvoju čitanja, pri čemu djeca nižih razreda sa slabije razvijenim fonološkim kompetencijama čitaju sporije i obavljaju manje zadataka pravilno, što naglašava potrebu za ciljanim intervencijama u ranoj fazi čitalačkog razvoja.

ZAKLJUČAK

Istraživanje je potvrdilo značajnu povezanost fonemske svjesnosti, brzog imenovanja i jednominutnog čitanja kod djece od drugog do petog razreda. Rezultati pokazuju da djeca nižih razreda još uvijek nisu u potpunosti savladala fonološke predvještine, što se odražava na sporije i manje točno čitanje. Nasuprot tome, stariji učenici pokazuju usvojenost fonemske svjesnosti i brže rezultate na testovima brzog imenovanja, što dodatno potvrđuje važnost ovih predvještina za razvoj čitanja. Statistički značajne razlike između razreda ukazuju na progresivno usvajanje fonoloških i čitalačkih vještina s porastom školskog uzrasta.

Predčitalačke vještine predstavljaju temelj za uspješno i tečno čitanje, te je njihovo rano razvijanje ključno za prevenciju poteškoća u čitanju i potencijalne disleksije. Djeca koja nisu na vrijeme razvila ove vještine trebala bi biti uključena u ciljani logopedski tretman kako bi se utjecalo na eventualne frustracije i minimiziralo teškoće tijekom školovanja. Rezultati sugeriraju potrebu za daljnjim istraživanjima i razvojem programa podrške predčitalačkom razvoju u ranoj školskoj dobi.

LITERATURA

Blažić, D. (2011). Povezanost uspješnosti vještine čitanja s nekim aspektima fonološkog razvoja. Zagreb. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, volume 47, 14-25.

Crowe, K. (2002). Cued Phonology: A proposed bridge for deaf students' development of proficient word reading. Speech Pathology Australia National Conference, Journey from the Centre.

Crewther, G., Bavin, L. i Elhassan, M. (2006). The Contribution of Phonological Awareness to Reading Fluency and Its Individual Sub-skills in Readers. Frontiers, 8, 7-28.

Duranović, M., Dizdarević, A. i Bijedić, M. (2013). Disleksija u visokom obrazovanju. Sarajevo. Štamparija Fojnica.

Duranović, M. i Mrkonjić, Z. (2013). Procjena disleksije. Tuzla. PrintCom.

Goodman, K. (1976). Reading – A psycholinguistic guessing game. In H. Singer i R. B. Ruddell (Eds.), Theoretical Models and Processes of Reading, 6, 509–553.

Heilman, C. (1986). Effective reading instruction for struggling readers: The role of direct/explicit teaching, volumen. Speech, Language and Hearing, 25, 125-138.

Kačić, V. (2022). Čitanje. Varaždinski učitelj, 5, 134-145.

Kobala, A. (1977). Unapređivanje čitanja u osnovnoj školi. Zagreb. Školska knjiga.

Lenček, M. (2012). Procjena disleksije u hrvatskome: Neke značajke čitanja i pisanja odraslih. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Logopedija, 48, 11-26.

Norton, E. S., Beach, S. D., i Gabrieli, J. D. (2015). Neurobiology of dyslexia. Curr Opin Neurobiol, 32, 43–49.

Obradović, M. (2008). Igrom do čitanja – igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja. Zagreb. Školska knjiga.

Reid, G. (2011). Dyslexia (3rd ed.). Continuum International. London i New York. Continuum International Publishing Group.

Ščapec, K. (2013). Rana pismenost kod djece s posebnim jezičnim teškoćama. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 49, 120-134.

Vladisljavić, S. (1991). Disleksija i disgrafija. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

CORRELATIONAL IMPACT OF PHONOLOGICAL SKILLS AND RAPID NAMING ON READING DEVELOPMENT

Emina Turnadžić, Speech Therapy Office Logo-petica, Živinice, Bosnia and Herzegovina

PhD. Silva Banović, Assistant Professor, Faculty of Education and Rehabilitation, University of Tuzla, Tuzla, Bosnia and Herzegovina

Ajla Alić- Okanović, Center for Early Intervention Mali svijet, Bistarac, Bosnia and Herzegovina

Summary

The aim of the study was to examine the correlational influence of phonological skills and rapid naming on reading development in children from the second to the fifth grade of primary school. The sample included 60 students, and phonemic awareness tasks (phonemic segmentation and phoneme deletion), rapid naming tests (pictures, colors, numbers, letters) and one-minute reading were used. The results show a significant correlation between rapid naming, phonemic awareness and reading ability. Older children achieve better results on all tasks, which indicates the development and consolidation of phonological skills with age. Analysis of variance confirms statistically significant differences between grades. The study emphasizes that pre-reading skills, including phonological awareness and rapid naming, represent a key foundation for the development of reading skills. Children who have not developed these skills should be included in speech therapy treatment to prevent possible later reading difficulties, including dyslexia. The results support previous research that emphasizes the importance of phonemic awareness and rapid naming as predictors of successful reading.

Keywords: *phonemic awareness, rapid naming, reading, pre-reading skills, early intervention*